

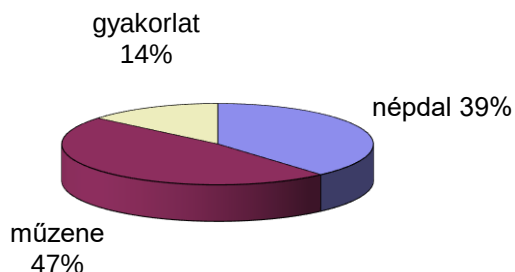
Dr. Csüllög Judit: A népzene aránya és szerepe a Zongoraiskola kötetekben

Magyarországon az ének-zene oktatás mellett hagyományosan a hangszeres oktatásban is jelentős szerepet tölt be a népzene. A **Zongoraiskola 1.** (szerk. Fantóné Kassai Mária, Hernádi Lajosné, Komjáthy Aladárné, Máthé Miklósné, V. Inzelt Katalin) és a **Zongoraiskola 2.** (szerk. Komjáthy Aladárné, Hernádi Zsuzsa, Inzelt Katalin, Fantóné Kassai Mária) kottakiadványokat még ma is előszeretettel alkalmazzák a zongorapedagógusok. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen arányban jelenik meg a népzene a kötetekben, illetve milyen szerepet töltenek be a népdalok és népzenei ihletésű darabok a zongoratanítás különböző fázisaiban.

Zongoraiskola 1.

A *Zongoraiskola* első kötetében megjelenő darabok három fő csoportba sorolhatók: *népdalok*, vagy azok feldolgozásai; *műzene*¹; illetve *gyakorlatok*. A három csoport nem egyforma arányban foglal helyet a kötetben. A műzene szerepel legnagyobb számban (85 db), de népzenei idézeteket is nagy arányban találunk (69 db). A gyakorlatok alkotják a kötet legkisebb részét. (25 db). A felvázolt arányokat a következő diagram szemlélteti.

1. ábra: A népdalok aránya a Zongoraiskola 1. kötetben

¹Műzene alatt jelen esetben azokat a darabokat értjük, melyeket szerzőjük nem népzenei anyag felhasználásával komponált.

A gyakorlatok² a kotta elején még a népdalok hangkészletében íródtak, előkészítve az utánuk következő népdal problémamentes elsajátítását és előadását. Erre példa a *Láttál-e már valaha...* kezdetű népdal és az azt megelőző gyakorlat.

2. ábra: A *Láttál-e már...* kezdetű népdalt előkészítő gyakorlat és a népdal (1. 2. sz.)³

Ezek a gyakorlatok a későbbiekben apró betűs kottaként a lap alján jelennek meg. Azt a funkciót töltik be, hogy előgyakorlatot képezzenek egy-egy darab különleges technikai megoldásához. A következő példa gyors, váltott kezes játékot igényel, ehhez kapcsolódik a két ajánlott gyakorlat.

3. ábra: *Rubbach: Játék* (73. sz.)

Vivo Játék – Spiel Rubbach

mf staccato

p cresc. mf p

1. 2.

stb. usw.

Z. 5229

² Jelen tanulmányban a gyakorlatok közé kizárólag szorosan a zongoratechnikához kapcsolódó példákat soroltunk. Ezeken kívül található néhány ritmusfejlesztő, „kopogós” ügyesítő is.

³ A kottapéldánál a zongoraiskola kötetekben szereplő számukat tüntetjük fel.

Az ajánlott gyakorlatok megkönnyítik a zongoratanár munkáját, de saját ötletek alkalmazása is elengedhetetlen, különös tekintettel a példák viszonylag csekély számára.

A *műzene* fogalmkörébe tartozó darabok a kötet közel felét teszik ki (47%). A kis darabok főként XX. századi magyar zeneszerzők művei, de találhatók közöttük reneszánsz, barokk mesterek és bécsi klasszikusok darabjai⁴, illetve *D. Kabalevskij* gyermekek részére komponált művei. A darabok megjelenésének sorrendjében nem játszik szerepet a zenetörténeti kronológia, inkább bizonyos technikai nehézségi sorrendet találunk, de ez egyénileg eltérő lehet.

A *népdalok*, illetve azok feldolgozásainak száma a kötetben 69, ez az összes darab 39%-a, jelentős arány. Kizárólag magyar népdalok szerepelnek, egyéb nemzet népzeneje itt nem jelenik meg. A kottában javaslatot találunk arra, hogy a dalokat mindig énekeltessük a gyerekekkel.

A megjelenő népdalok zongoramethodikai szerepüket tekintve több kategóriába sorolhatók. Az egyes kategóriákon belül több fontosabb képesség-, illetve készségfejlesztés jelenik meg az adott népdalok legfőbb jellemzőinek figyelembe vételével. Érdeemes áttekinteni, hogy az egyes típusok a zongoratanítás mely fázisát erősítik, milyen képességek, készségek kialakításában játszanak szerepet, illetve, mely darabok tartoznak oda. Az egyes kategóriák karakterisztikonjainak megismeréséhez egy-egy kottapélda szolgál szemléltetésül.⁵

a.) bichord, biton, trichord és triton hangkészletű gyermekdalok (2. old. 3 darab, 5. old. 3 darab)

- ◆ tájékozódás a zongorán
- ◆ egészkaros játék megalapozása
- ◆ váltott kezes játék
- ◆ violin és basszuskulcs megismerése
- ◆ kottaolvasás készségének fejlesztése
- ◆ ritmikai készségek fejlesztése
- ◆ zenei formaérzék megalapozása

⁴ Neusiedler, Sperontes, Lambert, Hofe, Türk, L. Mozart, Beethoven

⁵ Minden darabnál csak azokat a fejlesztendő területeket soroljuk fel, melyek egyértelműen kiderülnek a mű felépítéséből, technikai elemeiből. A *memorizálás* fejlesztését nem tüntettük fel külön egyik darabnál sem, mivel kivétel nélkül mindhez hozzárendelhető.

4. ábra: Bichord hangkészletű népdal váltott kézzel (5. old.)

b.) pentachord, pentaton népdalok (6. oldalon 4 darab, illetve 2, 4, 6, 8, 16, 18, 20, 22 sz. darabok)

- ♦ ujjak „elnevezése”
- ♦ billentés kialakítása
- ♦ legato-játék előkészítése
- ♦ ritmikai ismeretek bővítése
- ♦ kottaolvasás gyakorlása
- ♦ zenei ívek összefoglalása
- ♦ később a kétkezes játék megalapozása (kíséret rögtönzése, dudabasszus)

5. ábra: Legato-játék megalapozása pentachord népdal segítségével (8. sz.)

c.) tágabb hangkészletű népdalok váltott kézre átírva (9, 10, 11, 12, 13, 14, 23, 24, 25, 26, 27, 28 sz. darabok)

- ♦ váltott kezes zongorajáték fejlesztése
- ♦ a kottakép zongorára helyezése, a két kéz viszonya
- ♦ zenei alapismeretek elsajátítása (pl. ütem, záróvonal, ismétlőjel)
- ♦ legato-játék gyakorlása

6. ábra: Tágabb hangkészletű népdal váltott kézre (12. sz.)

d.) egyszerű, néhány hangból álló, egyszólamú kísérettel ellátott népdalok (32, 33, 34 sz. darabok)

- ♦ kezek függetlenítése
- ♦ kétkezes játék alapjainak elsajátítása
- ♦ dinamikai alapfogalmak, illetve gyakorlati megvalósulásuk

7. ábra: Egyszerű, néhány hangos kísérettel ellátott népdal (32. sz.)

e.) részben tükör – szerkesztésű kíséret (37 sz. darab)

- ♦ kétkezes játék megalapozása
- ♦ tükörjáték gyakorlása
- ♦ legato-játék fejlesztése

8. ábra: A tükörjáték megjelenése (37. sz., első 4 ütem)

f.) imitációs szerkesztéssel íródott darabok (39, 47, 95, 97 sz. darabok)

- ♦ kánon, imitációs szerkesztésmód megismerése
- ♦ bal kéz egyenrangúságának kiemelése
- ♦ kezek függetlenítése
- ♦ hallásfejlesztés

9. ábra: Imitációs szerkesztésmód (95. sz. - Részlet)

Allegretto Viski János

A bür-gez- di bi - ró...

mf

f

g.) „ellenszólam” a kíséretben (46, 106, 108 sz. darabok)

- ◆ kezek függetlenítése
- ◆ többszólamú hallás fejlesztése
- ◆ ritmikai készségek fejlesztése

10. ábra: Ellenszólam megjelenése a kíséretben (46. sz.)

mf Erre kakas, er-re tyúk...

h.) kettősfogásokat tartalmazó kíséret (48, 49, 50, 84, 86 sz. darabok)

- ◆ kezek függetlenítése
- ◆ akkordjáték előkészítése, megalapozása

11. ábra: Kettősfogások a kísérő szólamban (48. sz.)

Szőnyi Erzsébet

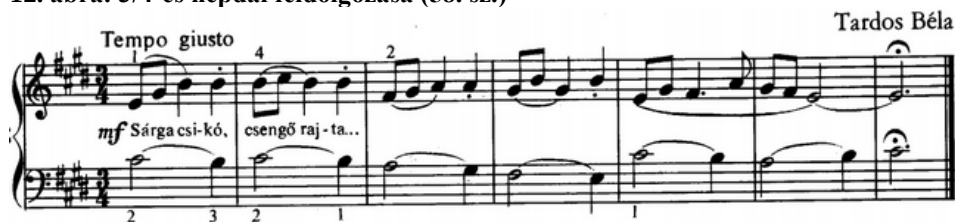
Bá- nom bi - ró, bá- nom...

legato cantabile

i.) 3/4-es népdalok (58, 99 sz. darabok)

- ◆ páratlan ütemek gyakorlása
- ◆ zenei ívek összefoglalása, nagyobb lélegzetű (több soros) művek előadása

12. ábra: 3/4-es népdal feldolgozása (58. sz.)

j.) mozgó – basszus kíséretes népdalok (62, 63 sz. darabok)

- ♦ alberti-basszus játékanak előkészítése
- ♦ hármashangzat felbontások játékanak megalapozása

13. ábra: Mozgó-basszus kíséretes népdal (62. sz. - Részlet)

k.) 2/2- es lejegyzésű népdalok (76 sz. darab)

- ♦ ritkábban előforduló ütemmutatókkal való megismerkedés
- ♦ zenei ívek összefoglalása, nagyobb lélegzetű (több soros) művek előadása

14. ábra: Népdal 2/2-es ütemmutatóval (76. sz. - Részlet)

l.) dallam megosztása a két kéz között (83, 97 sz. darabok)

- ♦ kezek függetlenítése
- ♦ bal kéz dallamformáló szerepének megalapozása

15. ábra: A dallam megoszlása a két kéz között (Harcsa van a vízben..., 83. sz. - Részlet)

Andante cantabile Soproni József

Harcsa van a vízben...

m.) „scherzando-jellegű” népdalok (39, 87, 88 sz. darabok)

- ♦ pergő játék, aprótechnika megalapozása
- ♦ staccato játékforma gyakorlása

16. ábra: Scherzando-jellegű népdal (87. sz. - Részlet)

Scherzando Kadosa Pál

Ugyan é-des kö-mám-aszony...

n.) ütemváltó népdalok (100, 101, 107, 108 sz. darabok)

- ♦ váltakozó ütem megismerése
- ♦ zenei ívek összefoglalása

17. ábra: Ütemváltló népdal (100. sz.)

o.) négykezes feldolgozások (12-13.o.-dudakíséretes népdalok, 54.o./4.sz. 58.o./6.sz. 58.o./7.sz. 60.o./9.sz.)

- ◆ társas zenélés megalapozása
- ◆ hallásfejlesztés
- ◆ alkalmazkodóképesség fejlesztése
- ◆ figyelemmegosztás képességének fejlesztése
- ◆ improvizáció (dudakíséret rögtönzése)

Az egyes kategóriákban található művek számadataiból kitűnik, hogy néhány típusból bőséges választék áll a tanár rendelkezésére. Ez pozitív, a gyerekek adottságaihoz, képességeihez, egyéniségéhez igazodva állíthatók össze a művek. A magyar gyermekdalok - melyek népdalaink ősi rétegét alkotják – kis hangterjedelmű, páros lüktetésű, egyszerű, gyermeki lélekhez igazodó szöveggel rendelkező dallamok. A kezdő zongoraoktatásban azért alkalmazhatók hatékonyan, mert a gyerekek számára már óvodás koruktól ismertek. Az ismert dallamot már nem szükséges memorizálni, így a figyelmet a zongorán való interpretálásra lehet összpontosítani.

A kisebb hangterjedelem a zongora billentyűinek megismeréséhez szükséges fokozatosságot is támogatja, ezért az ilyen típusú dallamok, egészen a pentaton, pentachord hangterjedelemig nagy mennyiségben előfordulnak. Szerepük elsősorban a zongora hangjainak megismerése, tájékozódás a billentyűkön. Az *a.* kategóriában 6 darabot, a *b.* kategóriában 12 gyermekdalt találunk. A zongoratanulás kezdeti fázisában elsajátított népdalok később alkalmasak lesznek arra, hogy egyszerű, egy-egy hangos kísérettel vagy dudakísérettel lássuk el őket, lerakva ezáltal a kétkézes játék alapjait.

Néhány pentaton népdal, illetve kvintváltó népdalaink alkalmas arra, hogy a két kéz váltva zongorázza őket. Ez indokolja a c. kategóriába sorolható népdalok jelenlétét. Legfontosabb szerepük a két kéz kezdeti összehangolása a váltott kezes játékon keresztül, ezen kívül a kottakép zongorán való elhelyezésének biztonságosabbá tétele, a jobb és a bal kéz egymáshoz viszonyított helyzete a kottakép figyelembe vételével.

A maximum öt hang terjedelmű népdalok - mivel nem szükséges hozzájuk *pozícióváltás* – néhány hangos kísérettel ellátva megalapozzák a kétkezes játékot (d. kategória). Előnyük, hogy a tanuló már ismeri a népdalt, a dallamra nem kell túlzott figyelemmel összpontosítania, figyelmét a kíséretre fordíthatja. Ennek következtében könnyebben kialakul az a készsége, hogy párhuzamosan több szólamot tudjon figyelemmel kísélni. Az ebbe a kategóriába sorolható darabok a jobb kéz dallam-szerepét hangsúlyozzák. A bal kéz minden műben a kíséret szerepét tölti be.

Tükör játékra (e. kategória) kevés magyar népdal alkalmas. Fontos ugyanis, hogy a kísérő tükör-szólam miatt ne sérüljön a hangzásélmény. Egy ilyen példa jelenik meg a kottában. Nem követi végig ezt a technikát, de alapjában véve lényegi pontjának tekinthető.⁶ (Lásd: 8. ábra, *Kék selyem kendő...*)

A kezdők tanításának fontos állomása az *imitációs szerkesztésmód* megjelenése a népdalok felhasználásával (f. kategória). Ezen a szinten az *oktávitáció* jelenik meg. Ezt a technikát magas fokon kell művelniük ahhoz, hogy ilyen típusú műveket megfelelő biztonsággal interpretálhassanak. Célszerűbb kezdetben a népdalok alkalmazása abból a szempontból is, hogy egyszerűbb a már ismert dallamot időbeli eltolódással követni. A gyakorlási módokat is megsokszorozza a népdalok használata. Hasznos az egyik szólamot énekeltetni a zongora kíséretével, majd ugyanezt szólamcserével. Az énekelt szólamban is rejlenek variációs lehetőségek a figyelem megosztásának céljával. Ezt történhet szolmizálva, ABC-s névvel vagy szöveggel. A memorizálás képességének fejlesztése az imitáció tekintetében külön kiemelendő. A népdal memorizálása lehetővé teszi a kánon kotta nélküli eljátszását az első pillanattól.

Az egyszerűbb kíséret után a következő fázis a bonyolultabb „ellenszólam” megjelenése (g. kategória). Az idézőjel használata nem véletlen, hiszen itt még nem az általában használt zeneelméleti fogalomról beszélünk, mégis annak előhangja,

⁶ Tükörjátékra találunk még nem népdalt alkalmazó példákat is.

egyszerűbb formája jelenik meg. A kísérő szólam is fontos szerephez jut, gyakran jól memorizálható, dallamszerű fordulatokkal tűzdelve, mely megnehezíti a két kéz összehangolását. Ezen kívül gyakran különböző játékmódot alkalmaz a két kéz, ezek összehangolása, precíz megoldása a feladat. A kezdő zongoristák számára ez még fél év, vagy egy év hangszertanulás után is komoly nehézséget okoz. A népdalok jelentős mértékben segítik a probléma megoldását. Először itt is az éneklés hasznos, majd a vokális - instrumentális megnyilvánulás együttes gyakorlása. Így könnyebben elérhető a cél, mely szerint biztosabbá válik a kétkézes játék, amennyiben a tanuló mindkét szólamot követni tudja.

A kettősfogásokat tartalmazó kíséret nem sokban különbözik az egyszerű, néhány hangos kísérettől. A lényegi különbség az, hogy nem egy, hanem több hangot kell megszólaltatni egy időben. Ez a technika sok gyakorlást igényel, a hangok egyszerre történő megszólaltatása bonyolult feladat. A *h.* kategóriát egyszerű népdalok alkotják. Itt a koncentráció a többszólamú kíséretre összpontosul.

A következő három kategória, az *i. j.* és a *k.* feltűnően kevesebb számú népdalt tartalmaz. Ennek oka, hogy 3-as lüktetésű illetve 2/2-es magyar népdalokat kis számban találunk. Az *Alberti-basszus* előtanulmányához indokoltabb a klasszikus stílusú darabok alkalmazása. Ez a mozgásforma e stíluskorszaknak egyik jellemzője. Előkészítésképpen a mozgás alapjainak elsajátításához két népdalfeldolgozás található (63, 69. sz.).

A két kéz közötti dallamelosztás (*l.*) kategória) a váltott kezes játék folytatása. A nem dallamot játszó kéz nem pihen, hanem átveszi a kísérő szerepet. Az ének – zongorás gyakorlás itt is célravezető és színes, kreatív tevékenység a két kéz állandó váltogatásával.

A *pergő játék* megalapozása már a kezdő zongoristáknál rendkívül fontos. A lendületesebb tempójú népdalok feldolgozásai alkalmasak e képesség fejlesztésére. A kottában szereplő, ilyen típusú népdalok többségének tempójelzése *scherzando*, ezért szerepel a fogalom az *m.*) kategória meghatározásában.

A magyar népdalok között jelentős számban találunk ütemváltós dallamokat (*n.*) kategória). Ezek nélkülözhetetlenek a zenetanulás folyamatában. A már jól ismert, talán tudatosan nem is ütemváltósnak titulált népdalokon keresztül ez jól megvalósítható. A dallam éneklése mérőütéssel megkönnyíti az ütemek feltérképezését.

A kamarazenélés, az együtt muzsikálás alapjait már a zenetanulás kezdeteinél célszerű elsajátítani. Népdalfeldolgozások e céllal is megjelennek. Ezek a négykezesek rendkívüli jelentőséggel bírnak, mivel a zongorázni tanuló gyermekeknek olyan hangzásélményt teremtenek, melyet még egyedül produkálni nem tudnak. Ezen kívül fejlesztik a figyelem megosztásának képességét, az alkalmazkodóképességet, illetve a hallást és a ritmikai képességeket is. Már a kezdet kezdetén lehetőség van arra, hogy négykezes formában dudakíséretet rögtönözzünk egy-egy népdalhoz. Ezzel igen korán megjelenik a társas zenélésben az improvizáció egyszerű formája.

Az említett szempontokon kívül a népzene szerepe továbbá az is, hogy a gyermeki lélekhez közel álló dallamokon és szövegeken keresztül megszerettesse a gyermekekkel a zongorázást. Az ismert dallamok biztonságérzetet nyújtanak, így könnyebb és egyszerűbb a figyelmet a zongorázás konkrét technikai elemeire fordítani.

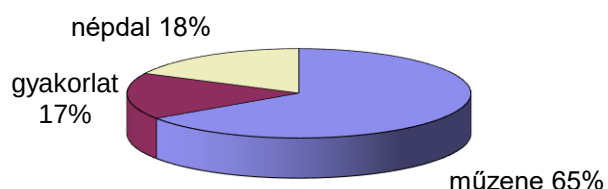
Zongoraiskola 2.

Az első kötethez hasonlóan itt is jelen vannak népdalfeldolgozások, melyek technikailag és zenei megoldásaikban az elsővel összehasonlítva magasabb szinten állnak. A második kötet darabjait szintén három csoportba sorolhatjuk. Az egyes típusok aránya azonban már eltér az első kötetétől. A 20 *népdalfeldolgozás*⁷ mellett 19 *gyakorlat*⁸ és 74, a *műzene* fogalomkörébe tartozó darab található. Az arány tehát jelentősen változott, százalékos megoszlását a következő diagram szemlélteti.

⁷ A népdalfeldolgozásokhoz soroltuk Ránki György három egzotikus népzenei ihletésű darabját is. (Polinéziai altatódal, Laoszi furulya, Afrikai varázsmondóka)

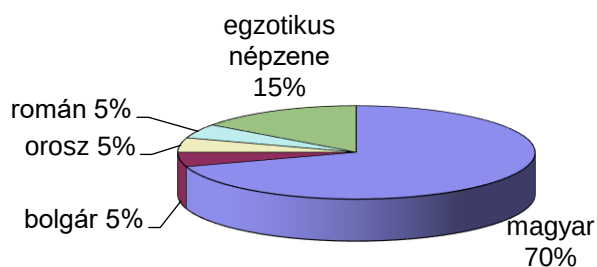
⁸ A gyakorlatok közé az első kötethez hasonlóan nem soroltuk a ritmuskopogós példákat.

18. ábra: A népdalok aránya a Zongoraiskola 2. kötetben

A népdalfeldolgozások a teljes kottaanyag 18%-át teszik ki. A műzene jelentős túlsúlyban szerepel, pontosan 65%-al. A gyakorlatok aránya kevéssel tér el az első kötetétől, 17%.⁹ A magyar népzene mellett más nemzetek dalai is megjelennek.

19. ábra: A népdalok nemzetenkénti megoszlása a Zongoraiskola 2. kötetben

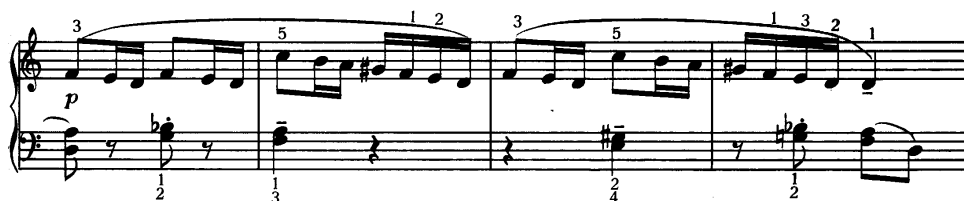

Az ábrából kiderül, hogy egyenlő arányban kapnak helyet bolgár, orosz és román népdalok, szám szerint mindegyikből egy. Különlegesség a három egzotikus népzenei ihletésű Ránki darab. A kötetben 14 magyar népdalból készült feldolgozás található. Az egyes darabok rövid elemzése rávilágít a népzene ebben a kötetben betöltött szerepére.

⁹ Az első kötetben 15% volt a gyakorlatok aránya.

A *Román népdal*¹⁰ című mű *Gárdonyi Zoltán*¹¹ szerzeménye. Legszenbetűnőbb tulajdonsága, hogy kis ritmusértékekben mozog végig. A jobb kéz tizenhatod-skálamenetei és a váltott kezes futamok technikai kihívást jelentenek. A tizenhatod-menetek sokszor nyolcad értékkel indulnak, ezáltal a ritmikai paletta színessé válik.

20. ábra: Nyolcadértékekkel induló tizenhatod-menetek (17.o./21. sz. - Részlet)

A következő elem, szintén a ritmushoz kapcsolódva a tizenhatod szünet után következő 3 tizenhatod. A súlytalan, pontos beléptetés megoldása speciális feladat.

21. ábra: Súlytalan belépés tizenhatod szünet után (2. ütem) – (17.o./21. sz. - Részlet)

A váltott kezes tizenhatod-menetek gördülékenységét és zökkenőmentességét intenzív gyakorlással lehet elérni. A darab végénél ehhez kapcsolódó gyakorlatot találunk, mely a műben szereplő, váltott kezes részhez hasonló formulát gyakoroltat.

22. ábra: Váltott kezes tizenhatod-futam (17.o./21. sz. - Részlet)

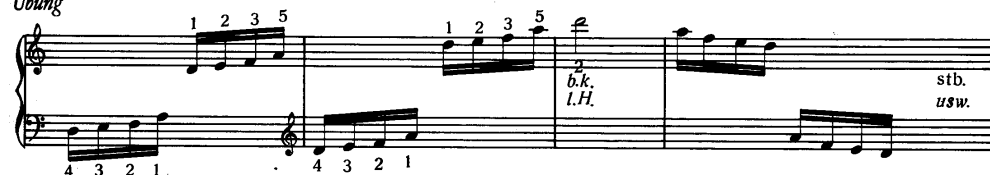
¹⁰ Zongoraiskola 2. 17. old./21.

¹¹ Gárdonyi Zoltán zeneszerző (1906-1986)

23. ábra: Gyakorlat a váltott kezes tizenhatod-futam elmélyítésére

Gyakorlat

Übung

A népdal szerepe tehát mindenekelőtt az eddig ritkábban használt ritmusképletek gyakoroltatása, ezen keresztül a skálajáték és a pergőtechnika fejlesztése.

A *Bolgár népi tánc*¹² a jellegzetes bolgár ritmusok első és egyetlen megjelenése a kottacsaládban. A gyerekek ebben a két kötetben eddig még nem találkoztak aszimmetrikus ütemfajtaival. Elsődleges szerepe tehát a különleges ritmusképlet (2+3 nyolcad) megismertetése. Mivel bolgár népdalról van szó, a dallamanyag is merőben eltér attól, amit a tanulók eddig tapasztaltak. A jellegzetes *bő szekund lépés* több ízben megjelenik, két különböző hangviszonylatban, jobb és bal kézben egyaránt (B-Cisz, Esz-Fisz). A darab legnagyobb technikai nehézsége ennek a távolságnak a pontos játéka.

24. ábra: A bővített szekund lépés megjelenése (3. 4. 5. ütem) – (52.o./10.sz. - Részlet)

A következő, nem magyar népzenei feldolgozás az *Orosz népdal*¹³ címet viselő *Golubovszkoj* szerzemény. A mű négy kézre dolgozza fel a népdalt, a 8 ütemes dallam kétszer a *Primo* szólamban jelenik meg, másodjára variált formában.¹⁴

¹² Zeneszerző: Stojanov. Zongoraiskola 2. 52. old./10.

¹³ Zongoraiskola 2. 70-71. old./9.

¹⁴ A népdal dallami figurációja található a második 8 ütemben.

25. ábra: Felütés a *Primo* szólam kezdetén (71.o./9. sz. - Részlet)

Utolsó megjelenése a *Secondo* szólamban található, *unisono*, oktávzettőzéses formában, majd visszatér az első rész. A darab így háromtagú formát mutat. A fenti kottapéldából jól látható, hogy a mű felütéssel kezdődik, de csak a felső szólamban. Az alsó szólamot megszólaltató zongorista feladata, hogy a felütést követően pontosan belépjen. A *Primo* szólam ritmikai nehézsége: a játékosnak a második részben végig nyolcadszünet-nyolcad ritmusképletet kell interpretálnia, így a másik szólam dallamának követése elengedhetetlen.

26. ábra: Nyolcadszünet - nyolcad ritmusképlet megjelenése (71.o./9. sz. - Részlet)

Az *Orosz népdal* szerepe főként a társas zenélés élményének megalapozásában rejlik. Fontos szempont, hogy két, egyforma felkészültségű diák is előadhatja. A kamarazenei alapok megteremtése mellett fejleszthető az alkalmazkodóképesség, a ritmuskészség, a zenei hallás, illetve a figyelem megosztásának képessége.

A nem magyar népdalfeldolgozások sorát Ránki György három művével zárjuk. Mindhárom mű érdekessége az egzotikus népzenei hatásból fakadó különleges, jellegzetes, hangulatfestő hangzás. A *Polinéziai altalódal* a rubato játékmód

gyakorlására ad lehetőséget. Komoly ritmikai kihívás, hogy a triola több formában is megjelenik. A kísérő bal kéz folyamatos súlytalan helyen való belépése is újszerű feladat elé állítja a diákokat. A *Laoszi furulya* darabot a címben jelzett hangszer jobb kézben való megjelenése mellett folyamatosan mozgó balkéz kíséret jellemzi. A nyolcadmozgás egy idő után kettősfogásokkal gazdagodik, mely magasabb szintű technikai kihívást jelent. A zongoratechnika fejlesztése szempontjából érdemes kiemelni még az előkék jelenlétét, illetve az átkötött hang utáni súlytalan továbbmenetel problematikáját. Az *Afriakai varázsmondóka* darab valóban a mondókák kántálását idézi. Megjelenik benne az arpeggio, melynek elsajátításához gyakorlatokat is találunk a kottában. A repetíció jobb és bal kézben egyaránt megjelenik, ennek megsegítésére is érdemes különböző gyakorlatokat alkalmazni. A rendkívül feszes, ritmikus darabot egy eltérő karakterű, rövid imitációs rész színesíti.

A magyar népdalok közül elsőként az *A pilisi tiszta búza...* kezdetű szerepel.¹⁵ A népdal ritmikai összetétele az éles ritmus gyakorlására és elmélyítésére alkalmas. Ugyanakkor a kíséretben megjelenő nagy szinkópák (negyed+fél+negyed) játéka, hangsúlyelosztása nehezíti a feladatot.

27. ábra: A kísérő szólam szinkópái a mű első 4 ütemében (5.o./1. sz. - Részlet)

A bal kéz szinkópáinak első hangja mindig egész hang, így két szólam keletkezik, melynek egy kézben való interpretálása komoly technikai feladat. A hangsúlyozásnál fontos, hogy a népdal éles ritmusa után következő negyed a bal kézben súlytalanul szólaljon meg. A népdal szerepe itt tehát kettős: egyrészt bizonyos ritmikai készségek fejlesztése, másrészt az egyazon kézben megjelenő többszólamúság problematikájának megoldása.

A következő népdalfeldolgozás alapjául a *Haragszik a gazda...* kezdetű dallam szolgált.¹⁶ *Soproni József*¹⁷ szerzeményében két versszak jelenik meg. A dallam

¹⁵ Zongoraiskola 2. 5. old./1. Soproni József

¹⁶ Zongoraiskola 2. 6. old./2.

¹⁷ Soproni József zeneszerző (1930 -)

mindkét alkalommal azonos formában mutatkozik meg. A kíséret jellege is hasonló, hosszú, átkötött kettősfogások. A harmóniai felépítés viszont jelentősen eltér. Ez a két versszak összevetéséből derül ki.

28. ábra: Harmóniai eltérések a két versszak kíséretében (6.o./2. sz.)

A népdal legkisebb egységei hármastagozódást mutatnak. A háromütemenkénti összefoglalás különleges, páratlan számú ütem tartozik egy egységbe. Azon kívül a hármastagok is tovább kapcsolódnak, 2x3 ütem alkot egy zenei ívet. A különleges szerkezetű népdal legfőbb szerepe ebből adódóan a nem páros egységek interpretálásának gyakoroltatása. Emellett a következő problémát a bal kéz átkötött hangjainak technikai megoldása jelenti.

Hajdu Mihály¹⁸ szerzeménye a *Szántottam gyöpöt...* kezdetű népdalfeldolgozás.¹⁹ A dallam háromszor jelenik meg a mű során. Először a jobb, majd a bal, azután ismét a jobb kézben. A népdal elsődleges szerepe a ritmikai jellegzetességéből adódik. A végighaladó szinkópák megfelelő hangsúlyozása és dallamvonalba foglalása a cél.

29. ábra: Szinkópás dallam *ostinato*, *legato* kísérettel (6.o./3. sz. - Részlet)

¹⁸ Hajdu Mihály zeneszerző (1909-1990)

¹⁹ Zongoraiskola 2. 6. old./3.

A népdal ritmikai képlete kétütemenkénti hangsúlyozást igényel, mely a kottában jelezve van. A kíséret is rejteget újdonságot, a tanulók itt találkozhatnak az *ostinato-technikával*, mely a bal kézben jelenik meg, az első 6 ütemben. Ez a kíséret szintén két ütemenként építkezik, hasonlóan a dallamhoz. A második versszak, melyben a dallam a bal kézbe kerül, más hangról indítja a dallamot. A helyett E lesz a kezdőhang. Ezután az utolsó dallamsor visszatér az eredeti hangnemhez, pontosan megismétlődik az első sor (a bal kéz bevezetője nélkül).

A *Megismerni a kanászt...* kezdetű *giusto* népdal feldolgozása²⁰ fontos új technikai elemet tartalmaz. A zeneszerző a dallam első felét úgy alkalmazza, hogy az mindig egy kettősfogás tetején szólal meg.

30. ábra: Dallam kettősfogásban (7.o./4. sz.)

The musical score is for a piece titled 'Giusto' in 7/4 time. It consists of two systems of music. The first system has a 4-measure phrase, and the second system has a 4-measure phrase. The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The melody is marked 'f' and 'leggiere'. The bass line is marked 'mp'. The score is divided into two systems, each with a repeat sign. The first system has a 4-measure phrase, and the second system has a 4-measure phrase. The key signature has one flat (B-flat).

A távolságok: szext, terc, illetve szekund. A *repetíciós* szextek játéka a majdani oktávjátékot készíti elő. E technika lényege, hogy az ujjak nem jutnak külön lendítési szerephez, ehelyett „a kéz mindig egységként dolgozik”.²¹ A népdal gyors tempója különösen alkalmas a kettősfogásos *repetíció* játékának megalapozására.²² Nagy előnye, hogy nem terheli hosszasan a kezét. A második rész már egyszólamú *repetíciót* tartalmaz (amint ez a fenti kottapéldából is kiderül). Ez a repetíció másik fajtája, ahol az ujjak jutnak kiemelt szerephez. A jobb kéz technikai nehézségét figyelembe véve a kíséret viszonylag egyszerű. Az első részben hosszú értékekben

²⁰ Zongoraiskola 2. 7. old./4. Szervánszky Endre

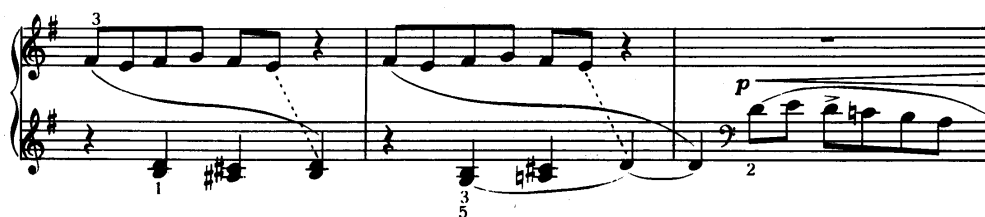
²¹ Gát József: Zongoramethodika. Zeneműkiadó, Budapest, 1978. 115. old.

²² Bár nem népdalfeldolgozás, de itt kell említést tenni Bartók Béla Minuetto című darabjáról (10. old./11.), mely szintén a szext repetíciót alkalmazza, de ott már jobb és bal kézben egyaránt megjelenik. A két darab így technikai szempontból rokonságot mutat.

mozog, azután a negyedszünet+negyed ritmusképletet követi. A második részt a szerző megismételteti.

A Zongoraiskola 2. kötetében két Bartók-népdalfeldolgozást találunk. A *Hol jártál báránycám?* kezdetű dallam 3 versszaka jelenik meg a zongoraműben. A két szélső versszak G-tonalitásban mozog, míg a középső alaphangja D. A dallam mindvégig a jobb kézben marad, kivéve a középső versszak két utolsó dallamsorának záró hangját, melyet a bal kéz vesz át.

31. ábra: A dallam elosztása a két kézben (8.o./9. sz. - Részlet)

Ezek az ütemek a váltott kezes dallamjáték problematikáját hordozzák. A zongorajáték szempontjából fontos, hogy zökkenőmentesen történjen a kézváltás. A technikai problémák a népdal kíséretében jelentkeznek. Az első és második versszak dallamához azonos jellegű, sóhajszerű bal kéz társul. A negyed szünet minden ütem elején megnehezíti a súlyozás pontosságát, hiszen a kíséret belépése súlytalan helyen történik.

32. ábra: Sóhajszerű, szünettel induló kíséző motívumok (8.o./9. sz. - Részlet)

Emellett a jobb és bal kéz különböző helyeken tagol. A bal sóhaj-motívumában három negyed értékű hang tartozik össze, míg a dallam 2+2 negyed értékre tagolódik.

Az utolsó versszak és annak bővítménye (3 ütem) folyamatosan mozgó nyolcad kíséretet kap.

33. ábra: Folyamatosan mozgó nyolcad-kíséret az utolsó versszakban (8.o./9. sz. – Részlet)

A *rotációs technika* kifejlesztésében és az *Alberti-basszus* további megalapozásában²³ ennek a folyamatos nyolcad-mozgású kíséretnek fontos szerepe van. A fenti példában látható a három ütemes bővítmény. Ennek nyolcad szünetes indulása, majd az ütem utolsó, hangsúlyos hangjának megszólaltatása kiemelt gyakorlást igényel.

A másik Bartók mű a *Tisza partján...* kezdetű népdal.²⁴ A dallam egy versszakkal jelenik meg. A bal kéz kíséretében a sóhajszerű *hangpárok* megoldása külön nehézséget okoz, mivel a párok első tagja mindig kettősfogás vagy hármashangzat. Az e fölött megszólaló dallam *legato* íveinek kivitelezése, a *hangpárokkal* való együtt játszása a megoldandó feladat.

34. ábra: Legato dallamot kísérő hangpárok (9.o./10. sz. - Részlet)

A mozgó-basszus kíséretre már láthattunk példákat. A *Lánc, lánc...* kezdetű *Weiner Leó* népdalfeldolgozás is ezt a technikát követi.²⁵ A bal kézben megjelenő nyolcad-kíséret csak az utolsó négy ütemre szelődül átkötött fél értékekre. A *Hol jártál*

²³ A Zongoraiskola 1. kötetében már találkoztunk olyan népdalfeldolgozásokkal, melyek ezt a célt szolgálták. (62. 63. darab)

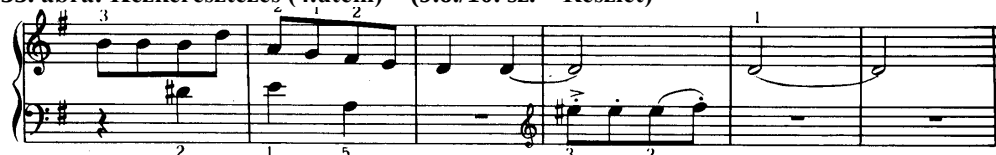
²⁴ Zongoraiskola 2. 9. old./10.

²⁵ Zongoraiskola 2. 15. old./18.

báránykám... kezdetű népdalfeldolgozáshoz hasonlóan itt is ez a rotációs mozgásforma, az Alberti-basszus előkészítése jelenti a technikai kihívást.

*Kadosa Pál*²⁶ szerzeménye a 19. számú darab, az *Úgy tetszik...* kezdetű népdal feldolgozása.²⁷ *Vivo* tempója által fő szerepet a pergőjáték fejlesztésében játszik. Emellett érdekes technikai megoldásként a mű végén *kézkeresztezést* találunk.

35. ábra: Kézkeresztezés (4.ütem) – (9.o./10. sz. – Részlet)

A következő népdalfeldolgozásnak *Azt üzente a likit-lakatos...* a címe.²⁸ A darab elején a két kéz váltott alkalmazása tárul elénk, majd a fő szerepet, a dallam interpretálását a bal kéz veszi át. A népdal *scherzando* jellege, gyors tempója, *staccato* negyedei határozzák meg a mű karakterét.

A *Két szál pünkösdrózsa...* kezdetű népdal a *Zongoraiskola 1.* kötetében már két ízben is szerepelt, először váltott kezes formában, majd a kotta végén négykezes feldolgozásban. A második kötetben ismét megjelenik a dallam egy feldolgozása, *Sugár Rezső*²⁹ kompozíciója.³⁰ Az előző népdalfeldolgozással egyetemben ez a mű is megosztja a dallamot a bal és a jobb kéz között. A bal kéz dallamformáló készsége általában háttérbe szorul, ezért az ilyen típusú daraboknak nagy jelentősége van. Az alsó szólamban bemutatkozó dallam megformálását nehezíti, hogy a jobb kéz legtöbbször súlytalan helyen hozza a kísérő akkordokat. Ezek átkötéssel nyúlnak tovább a következő ütembe, ezáltal szinkópáló felső szólam keletkezik.

²⁶ Kadosa Pál zeneszerző (1903-1983)

²⁷ Zongoraiskola 2. 15. old./19.

²⁸ Zongoraiskola 2. 16. old./20.

²⁹ Sugár Rezső zeneszerző (1919-1988)

³⁰ Zongoraiskola 2. 21. old./26.

36. ábra: Szinkópáló szólam a dallam fölött (21.o./26. sz. - Részlet)

Az *Erdő, erdő...* kezdetű népdal³¹ *Sugár Rezső* feldolgozása. Komoly felkészültséget igényel egy második évfolyamos tanulótól. (*Kottapéldát lásd: Melléklet 9. sz.*) A mű problematikája rendkívül összetett. Ez egyrészt a népdal eredeti tulajdonságaiból adódik, másrészt a hozzá komponált kísérő szólamok jellegéből. Ütemváltós népdalokkal már első osztályban is találkoztak a tanulók. Ilyen jellegű az *Erdő, erdő...* kezdetű népdal is, amely 4/4-es és 2/4-es ütemek váltakozásából áll. A viszonylag nagy dallamívből következően (egy oktáv) pozícióváltás szükséges. A darab imitációs szerkesztéssel íródott, kánonként indul, *oktávimitációval*, majd a kísérő szólam ritmikailag és hangilag is eltér kissé a dallamtól. Azonban a problémák sora ezzel még nem zárult le. A kísérő, imitáló bal kéz ugyanis nem egy, hanem két szólamot vezet a harmadik ütemtől. Azonos a probléma a mű második felének jobb kéz szólamában, tehát a dallamot játszó szólamban.³² Három ütemes utójáték után a darab *pp* dinamikával zárul.

Szintén *Sugár Rezső* feldolgozása a *Hej, Vargáné...* kezdetű népdal. Azon ritka magyar népdalok sorába tartozik, melynek 3/4-es az ütemmutatója. (*Kottapéldát lásd: Melléklet 10. sz.*) A dallam két versszakkal jelenik meg, először a jobb, majd a bal kézben. Már magának a népdalnak az eljátszása sem könnyű, hiszen a 2. és 3. dallamsorban másik szólam csatlakozik hozzá ugyanabban a kézben. A második versszaknál, amikor a bal kéz interpretálja a népdalt, mindvégig egy szólamú marad a dallam. Új technikai elemként a kíséret elugró basszusait, illetve az utána következő kettősfogás sorozatot említhetjük. Ehhez társul a pedál alkalmazása, mely a kottában jelezve van.³³ A második versszak jobb kéz kíséréte az eddigi harmóniákat idézi, de nem hidal át akkora távolságokat, mint korábban a bal kéz. A mű elején lévő négy

³¹ Zongoraiskola 2. 22. old./27.

³² A zeneszerző erre a dallamsorra változatot is kínál, a lap alján lévő, apró kottás ossiában a bal kéz játszhatja azokat a tartott hangokat, melyeket eredetileg a jobb kéz szólamához írt.

³³ Ez a típusú basszuskíséret a romantikus daraboknál a bal kéz szólamának játékát készíti elő (pl. keringő, mazurka).

ütemes bevezető a második részben szintén helyet kap. A darab 4 ütemes utójátékkal zárul. A népdal szerepe ebben a műben is összetett. Egyrészt 3/4-es mivoltából adódóan elmélyíti a magyar népzeneben ritkábban előforduló ütemfajta játékát. Másrészt a kíséret különleges, nagy távolságokat áthidaló jellege a zongorán történő gyors, biztos tájékozódást segíti elő.

A *Cintányéron jó a cukros pogácsa...* kezdetű népdal az ütemváltós dallamok sorát gyarapítja.³⁴ Az ütemmutatók nem a változás tényleges helyén szerepelnek, hanem a darab elején. A dallam megoszlik a két kéz között, a kíséret lefelé hajló tercekből, majd szextekből áll.

37. ábra: Ütemváltás és a dallam elosztása a két kéz között (24.o./29. sz. – Részlet)

Az elsődleges szerep az ütemváltáson alapszik, mely a népdal eredeti jellegéből adódik.

A kottában helyet foglaló, utolsó magyar népdalfeldolgozás egy négykezes, a *Nincsen szebb a magyar lánynál....*³⁵ kezdetű népdal. A dallam a két szólam között megoszlik, technikailag nem tartalmaz újdonságot, a kéz áthelyezése után a pozíció mindig megmarad. A *Primo* szólam az *unisono* részek miatt könnyebb, de a nehézségi fok nem sokban tér el a *Secondótól*. Ezt figyelembe véve egyforma készségszinten lévő gyerekek részére ajánlott. Kiválóan fejleszti az alkalmazkodóképességet, a figyelem megosztásának képességét és a többszólamú hallást.

³⁴ Zongoraiskola 2. 24. old./29. Szőnyi Erzsébet

³⁵ Zongoraiskola 2. 55. old./1. Szőnyi Erzsébet

Összegzés

A Zongoraiskola két kötete a népzene tekintve eltérést mutat nem csak kvantitatív szempontból, de a népdalok felhasználásának szempontjából is. Az első kötetben a zongorázás kezdeti fázisának tananyagaként döntő többségben népdalokat találunk. Ennek metodikai és zenepedagógiai okai vannak. A magyar népdalok és gyermekdalok a két hangos hangterjedelemből kiindulva alkalmasak a zongorázás alapvető technikai elemeinek elsajátítására. A népdalon alapuló tananyag összeállítása fokozatos hangkészlet-növelést tesz lehetővé, ezáltal a zongora birtokba vétele is fokozatossá válik. A népdalok használata vokális hangszeroktatást tesz lehetővé. Az énekléssel összekötött zongorázás nagyobb mértékben fejleszti a hallást, az egyes zenei területek összekapcsolását (éneklés, zongorázás), a ritmikai készségeket, a memorizálást, a helyes tagolást. A *Zongoraiskola 1.* kötetében javaslatot találunk a népdalok énekeltetésére. Mindkét kötet tartalmazza a népdalok szövegét, elősegítve ezzel az éneklést, illetve a szöveg ismeretén keresztül a karakteres formálást. A második kötet kis százalékban tartalmaz népdalokat. Ez nem jelent negatívumot. A zongorázás e fázisában már fontos, hogy a tanulók megismerkedjenek a különböző zenetörténeti korszakok műveivel, megalapozzák a stílushű zongorajátékot. Az első kötet csak magyar népdalokat tartalmaz, más népek zenéje nem kap benne helyet. Ennek egyetlen hátránya a hármas metrum késői bevezetése. Ezt egyéb, ilyen jellegű darabok tananyagba építésével szükséges pótolni. A második kötetben már találunk más népek dallamaiból készült feldolgozásokat. Ez fontos egyrészt a kulturális nyitottság szempontjából, másrészt a dallamok magyar népdaloktól eltérő jellege miatt. A megszokott hangzás- és formavilág tágítása elősegíti a színesebb, ízléses előadásmódot.

A Zongoraiskola kötetei lehetővé teszik a népzene épülő, éneklést is alkalmazó hangszeroktatást. Azonban a tananyag egyénre szabása, minél színesebb összeállítása természetesen elengedhetetlen, így egy-egy kottacsalád kizárólagos használata nem feltétlenül célravezető. Ezen kötetek népzenei szemszögből való áttekintése talán segítséget nyújt a zongorapedagógusoknak a darabválasztási, tananyag-tervezési folyamatban.

Felhasznált Irodalom

- Ábrahám, Mariann:** *Két világrész tanára*. Magánkiadás, Budapest, 1991. (ISBN 963 400 6868)
- Bartók, Béla:** *Népzeneünk és a szomszéd népek zenéje*. Zeneműkiadó, Budapest, 1952.
Bartók összegyűjtött írásai. Közreadja: Szöllősy András. Zeneműkiadó, Budapest, 1966. (ISBN 963 330 6752)
- Bárdos, Lajos:** *Írások népzeneünkről*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. (ISBN 963 18 0947 1)
- Czövek, Erna:** *Emberközpontú zenetanítás*. Zeneműkiadó, Budapest, 1975. (ISBN 963 330 130 0)
- Czövek, Erna:** *Kodály pedagógiai hatása a hangszeres tanításra*. In: Parlando. 1968.
- Dobszay, László:** *Szolfézs és a hangszer kapcsolatáról*. In: Parlando 1963/3.
- Gát, József:** *Zongorametodika*. Zeneműkiadó, Budapest, 1964. (ISBN 963 330 226 9)
Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956. Szerk. Berlász Melinda és Tallián Tibor. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1984.
- Kovács, Béláné:** *Zongoratanítás a XXI. század küszöbén*. In: Parlando. 1998/6. 33-36. old.
- Kulcsár, Zoltán:** *A szolfézs és a hangszeres tanítás kapcsolatáról*. In: Parlando 1963/11.
- Neuhaus, G.G.:** *A zongorajáték művészete*. Zeneműkiadó, Budapest, 1985.
- Szőnyi, Erzsébet:** *Kodály Zoltán nevelési eszméi*. Tankönyvkiadó Budapest, 1984.
- S. Szabó, Márta:** *A kodályi eszmék a XXI. században*. In: Parlando 2007/6.
- Teöke Marianne:** *A zongoratanításról*. Nemzeti tankönyvkiadó, 1994. (ISBN 963 18 5477 9)
- Ujfalussy, József:** *Zeneoktatás és nemzeti hagyomány*. In: Parlando 1984/1.
- Varró, Margit:** *Zongoratanítás és zenei nevelés*. Zeneműkiadó, Budapest, 1989. (ISBN 963 330 693 0)
- Varró, Margit:** *Tanulmányok, előadások, visszaemlékezések*. Zeneműkiadó, Budapest, 1980.
Varró Margit és a XXI. század – Tanulmányok, visszaemlékezések. szerk. Ábrahám Mariann. Zenetanárok Társasága, Budapest, én. (ISBN 963 03 9685 8)
- Zongoraiskola 1.* szerk. Fantóné Kassai Mária, Hernádi Lajosné, Komjáthy Aladárné, Máthé Miklósné, V. Inselt Katalin) Editio Musica Budapest, Cop.1966. Z. 5229
- Zongoraiskola 2.* szerk. Komjáthy Aladárné, Hernádi Zsuzsa, Inselt Katalin, Fantóné Kassai Mária) Editio Musica Budapest Cop. 1967. Z. 5242

Ábrajegyzék

1. ábra: A népdalok aránya a Zongoraiskola 1. kötetben	1
2. ábra: A <i>Láttál-e már...</i> kezdetű népdalt előkészítő gyakorlat és a népdal (1. 2. sz.)	2
3. ábra: <i>Rubbach: Játék</i> (73. sz.)	2
4. ábra: Bichord hangkészletű népdal váltott kézzel (5. old.)	4
5. ábra: Legato-játék megalapozása pentachord népdal segítségével (8. sz.)	4
6. ábra: Tágabb hangkészletű népdal váltott kézre (12. sz.)	4
7. ábra: Egyszerű, néhány hangos kísérettel ellátott népdal (32. sz.)	5
8. ábra: A tükörjáték megjelenése (37. sz., első 4 ütem)	5
9. ábra: Imitációs szerkesztésmód (95. sz. - Részlet)	6
10. ábra: Ellenszólam megjelenése a kíséretben (46. sz.)	6
11. ábra: Kettősfogások a kísérő szólamban (48. sz.)	6
12. ábra: 3/4-es népdal feldolgozása (58. sz.)	7
13. ábra: Mozgó-basszus kíséretes népdal (62. sz. - Részlet)	7
14. ábra: Népdal 2/2-es ütemmutatóval (76. sz. - Részlet)	7
15. ábra: A dallam megoszlása a két kéz között (Harcsa van a vízben..., 83. sz. - Részlet)..	8
16. ábra: Scherzando-jellegű népdal (87. sz. - Részlet)	8
17. ábra: Ütemváltló népdal (100. sz.)	9
18. ábra: A népdalok aránya a Zongoraiskola 2. kötetben	13
19. ábra: A népdalok nemzetenkénti megoszlása a Zongoraiskola 2. kötetben	13
20. ábra: Nyolcadértékekkel induló tizenhatod-menetek (17.o./21. sz. - Részlet)	14
21. ábra: Súlytalan belépés tizenhatod szünet után (2. ütem) – (17.o./21. sz. - Részlet)	14
22. ábra: Váltott kezes tizenhatod-futam (17.o./21. sz. - Részlet)	14
23. ábra: Gyakorlat a váltott kezes tizenhatod-futam elmélyítésére	15
24. ábra: A bővített szekund lépés megjelenése (3. 4. 5. ütem) – (52.o./10.sz. - Részlet)	15
25. ábra: Felütés a <i>Primo</i> szólam kezdetén (71.o./9. sz. - Részlet)	16
26. ábra: Nyolcadszünet - nyolcad ritmusképlet megjelenése (71.o./9. sz. - Részlet)	16
27. ábra: A kísérő szólam szinkópái a mű első 4 ütemében (5.o./1. sz. - Részlet)	17
28. ábra: Harmóniai eltérések a két versszak kíséretében (6.o./2. sz.)	18
29. ábra: Szinkópás dallam <i>ostinato</i> , <i>legato</i> kísérettel (6.o./3. sz. - Részlet)	18
30. ábra: Dallam kettősfogásban (7.o./4. sz.)	19
31. ábra: A dallam elosztása a két kézben (8.o./9. sz. - Részlet)	20
32. ábra: Sóhajszerű, szünettel induló kísérő motívumok (8.o./9. sz. - Részlet)	20
33. ábra: Folyamatosan mozgó nyolcad-kíséret az utolsó versszakban (8.o./9. sz. – Részlet)	21
34. ábra: Legato dallamot kísérő hangpárok (9.o./10. sz. - Részlet)	21
35. ábra: Kézkeresztelés (4.ütem) – (9.o./10. sz. – Részlet)	22
36. ábra: Szinkópáló szólam a dallam fölött (21.o./26. sz. - Részlet)	23
37. ábra: Ütemváltás és a dallam elosztása a két kéz között (24.o./29. sz. – Részlet)	24